

per illud intelligere, vel verbum formare per ejus principium, sicut impossibile est intellectum facere rem extra, a qua speciem trahit. Ex dictis facile est scire quare intellectus non dicitur se quando format verbum secundum rem. Anima enim quasi transformata est in rem per speciem, qua agit quicquid agit: unde cum ea informatus est acta, verbum producit, in quo rem illam dicit ejus speciem habet, et non se. Cum vero nititur se apprehendere, quia non est cognoscibilis, nisi sicut alia per speciem aliorum; quia non indiget specie ut intelligat (hoc enim potest de se) non habet in se, ut intelligens est, speciem qua formetur verbum sui, sed accipit a se intelligibilem speciem non sui, sed rei qua necessario informatur ut intelligatur, ut dictum est. Cum igitur illa specie informatur, statim se intelligit; et hoc est per reflexionem, quia haec species prius accepta a re quam a se informatam est intelligibilis. Nec oportet prius formare verbum quam intelligere; sed cum intellexerit, format verbum sui; et ideo intelligere non tempore, sed natura praecedere necesse est, cum se ipsum intelligit: non enim cum se intelligit, facit totum objectum, sed aliquid circa ipsum: induit enim se, et hoc est verbum sui, cum se intelligit: non enim est aliud a quo accipitur species, ab eo ad quod terminatur, sed idem. Sed quia ista est species rei, et non genita de essentia nuda, formatum verbum de anima per speciem rei non est purum verbum animae, sed rei dictae. Si vero nudatam ab omni re se apprehenderet; et similia sui in se gigneret; hoc ejus verbum esset purum, nihil extraneum habens admixtum. Tale est verbum Dei, quod idem est in natura cum Patre dicente ipsum verbum. Verbum tamen animae tali modo se dicentis foret accidens, et pro tanto diversae naturae foret ab anima, cum accidens sui foret, et a se et de se factum: ipsa enim substantiam facere non potest. Deus autem nihil diversitatis in sua natura habet; ideo verbum suum Deus, virtus et substantia vera est. Deus autem quia omnia unico intuitu videt, uno verbo omnia dicit; nos vero multa verba habemus propter impotentiam intellectus nostri in intelligendo: et horum quaedam oriuntur ex aliis, sicut verbum conclusionis ex principiis; quaedam vero non, sicut in rebus quae non habent connexionem ad invicem, ut patet de lapide et ligno; quaedam statim offeruntur intelligenti, quaedam etiam cum majori, quaedam cum breviori¹ discursu. Ideo verba nostra quaedam plus, quaedam minus habent de cognitione, et quaedam citius et quaedam tardius formantur, sicut scire quarundam conclusionum tardius et difficilius, quarundam vero facilius et citius acquiritur. Et haec de verbo dicta sufficiant.

¹ *Al. Accidit.*

OPUSCULUM XXIV.

DE DIFFERENTIA VERBI DIVINI ET HUMANI

(Ebr. Rom. XIII.)

Ad intellectum hujus nominis quod dicitur "verbum," sciendum est secundum Philosophum, quod ea quae sunt in voce, sunt signa earum quae sunt in anima passionum. Consuetum autem est in Scripturis quod res significatae sortiuntur vocabula signorum, et e contrario; sicut illud: "Petra autem erat Christus." De necessitate ergo sequitur quod illud intrinsecum animae nostrae, quod significatur voce exteriori cum verbo nostro, verbum vocetur. Utrum autem prius conveniat nomen verbi rei exteriori voce prolatae, vel ipsi conceptui interiori, nihil refert ad praesens. Planum tamen est quod illud quod significatur interiori in anima existens, prius est quam ipsum verbum voce prolatum, utpote causa ejus existens. Si vero volumus scire quid est interiori verbum in anima nostra, videamus quid significet verbum quod exteriori voce profertur.

In intellectu autem tria sunt: scilicet ipsa potentia intellectus; species rei intellectae, quae est forma ejus, se habens ad ipsum intellectum sicut species coloris ad pupillam; et intelligere, quod est operatio intellectus. Nullum vero istorum significatur verbo exteriori voce prolato: nam hoc nomen "lapis," non significat substantiam intellectus, quia hoc non intendit dicere nominans; nec significat speciem quia intellectus intelligit, cum nec sit haec intentio nominantis; nec etiam significat ipsum intelligere, cum intelligere non sit actus progrediens ab intelligente, sed in ipso manens. Verbum autem interiori conceptum per modum egredientis se habet; quod testatur verbum exterius vocale, quod est ejus signum: illud enim egreditur a dicente vocaliter ad extra. Illud ergo proprie dicitur verbum interiori, quod intelligens intelligendo format. Intellectus autem duo format secundum duas ejus operationes: nam secundum operationem suam quae dicitur indivisibilem intelligentiam, format definitionem; secundum vero operationem qua componit et dividit, format enuntiationem, vel aliquid tale; et ideo illud sic formatum et expressum per operationem intellectus vel definiens vel enuntians, exteriori verbo significat. Unde dicit Philosophus, 4 Metaphysicae: "Ratio quam significat nomen est definitio." Istud ergo sic formatum et expressum in anima dicitur verbum interiori; et ideo comparatur ad intellectum non sicut quo intellectus intelligit, sed sicut in quo

intelligit; quia in isto sic expresso et formato videt naturam rei intellectae. Ex his ergo duo possumus de verbo accipere: scilicet quod verbum est semper aliquid procedens ab intellectu, et in intellectu existens; et quod verbum est ratio et similitudo rei intellectae. Et si quidem eadem res sit intelligens et intellecta: tunc verbum est ratio et similitudo intellectus a quo procedit. Si autem aliud sit intellectus et intellectum; tunc verbum non est ratio intelligentis, sed rei intellectae: sicut conceptio quam habet aliquis de lapide est similitudo lapidis tantum. Sed quando intellectus intelligit se, tunc tale verbum est ratio et similitudo intellectus. Et ideo Augustinus ponit similitudinem Trinitatis in anima, secundum quod mens intelligit se ipsam, non autem secundum quod intelligit alia.

Patet ergo quod in qualibet re intellectuali, cui competit intelligere, necesse est ponere verbum: de ratione enim intelligendi est quod intellectus intelligendo aliquid format: talis autem formato dicitur verbum. Natura vero intellectualis est natura humana, angelica et divina. Et ideo est verbum humanum: unde in Psalm. 13, 1: "Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus etc.," Est et verbum Angeli: Zachar. 1: "Dixit Angelus etc.," Est et verbum divinum: Genes. 1: "Dixit Deus etc.," de quo Joan. 1, 1: "In principio erat Verbum etc.," constat quod non dixit hoc de verbo humano nec angelico, quia utrumque istorum factum est, cum verbum non praecedat dicentem; hoc autem verbum, de quo Joannes loquitur, non est factum, sed omnia per ipsum facta sunt. Oportet ergo hoc de verbo divino intelligi.

Et sciendum est, quod verbum Dei, de quo loquitur Joannes, tres habet differentias ad verbum nostrum. Prima est secundum Augustinum, quia verbum nostrum est prius formabile quam formatum: nam cum volo concipere rationem lapidis, oportet quod ad ipsum verbum ratiocinando perveniam; et sic est in omnibus aliis quae a nobis intelliguntur; nisi forte in primis principiis, quae cum sint naturaliter nota, absque discursu rationis statim intelliguntur seu cognoscuntur. Quamdiu ergo intellectus ratiocinando discurrit, haec illico jactatur, necdum formato perfecta est, nisi quando ipsam rationem rei perfecte conceperit, et tunc primo habet rationem verbi: et inde est quod in anima nostra est etiam cogitatio, per quam significatur ipse discursus inquisitionis; et verbum quod est jam formatum per perfectam contemperationem veritatis: ideo perfecta contemplatio veritatis dicitur verbum. Sic ergo verbum nostrum prius est in potentia quam in actu; sed verbum divinum semper est in actu; et ideo nomen cogitationis verbo Dei proprie non convenit. Dicit enim Augustinus 3 de Trinitate: "Ita dicitur illud verbum Dei, ut cogitando non dica-

tur; ne quid quasi volubile in Deo credatur.," Et illud quod Anselmus dicit, quod "dicere summo Patri nihil aliud est quam cogitando intueri.," improprie dictum est. Secunda differentia est verbi nostri ad divinum, quia nostrum est imperfectum, sed verbum Dei est perfectissimum: quia nos non possumus omnia quae sunt in anima nostra, uno verbo exprimere; et ideo oportet quod sint plura verba imperfecta, per quae divinum exprimamus omnia quae in scientia nostra sunt; in Deo autem non est sic. Cum enim ipse intelligat et se ipsum, et quicquid intelligit, per essentiam suam: uno actu unicum verbum divinum expressivum est totius quod in Deo est; non solum Patris, sed etiam creaturarum; aliter esset imperfectum. Unde dicit Augustinus: "Si aliquid minus esset in verbo quam in scientia continetur dicentis, esset verbum imperfectum.," Sed constat quod divinum verbum est perfectissimum. Ergo est tantum unum: unde Job. 33, 12: "Semel loquitur Deus.," Tertia differentia est, quod verbum nostrum non est ejusdem naturae nobiscum; sed verbum divinum est ejusdem naturae cum Deo, et subsistens in natura divina. Nam ratio intellectiva quam intellectus noster de aliqua re format, habet esse in anima intelligibili tantum; intelligere autem animae non est idem cum esse naturali animae, quia anima non est sua operatio; et ideo verbum quod format intellectus noster, non est de essentia animae, sed est accidens ei. In Deo autem idem est intelligere et esse; et ideo verbum quod format intellectus divinus, non est aliquid accidens, sed pertinet ad naturam ejus; unde oportet quod sit subsistens, quia quidquid est natura Dei, est Deus: unde dicit Damascenus, quod "Dei verbum subsistens est, et in hypostasi ens; reliqua vero verba.," nostra scilicet, "virtutes sunt animae.,"

Ex praemissis ergo tenendum est quod proprie loquendo verbum semper dicitur personaliter in divinis, cum non importet nisi quid expressum ab intelligente. Patet etiam quod verbum in divinis est similitudo ejus a quo procedit, et quod est coaeternum ei a quo procedit, cum non fuerit prius formabile quam formatum, sed semper in actu: et quod sit aequale Patri, cum sit perfectum, et totius esse Patris expressivum: et quod sit coessentialis et consubstantiale Patri, cum sit subsistens in natura ejus. Patet etiam quod cum in qualibet natura id quod procedit habens similitudinem et naturam a quo procedit, vocetur filius; et hoc fit in verbo, quod in Deo dicitur Filius, et productio ejus dicitur generatio.